

Meldal kommune

Etterkrigskulturminner

Forslag 1

Meldal yrkesskole 1965

Beskrivelse i hovedtekst

Forslag 2

Minnestein Våttå 1945

Fortellingen om våttåsteinen

På høyeste toppen mellom Lo og Løkken verk ligger Våttån eller Lossvåttån, - 517 meter over havet. Dette er et populært turmål fra Lo, Løkken Verk og Kråkhaugen. Besøkende som er her oppe for første gang blir, som alle nye Våttå-folk, overrasket over den vide utsikten som åpner seg når en kommer opp på selve Våttå-kamben. I sørvest kneiser den kjente profilen til Trollhetta og Rinnhatten, vi ser Snota og Neådalsnota, Raufjellet og naturligvis Resfjellet. De store myrområdene på Jungan. Så vandrer blikket videre mot Slettfjellet og Gjørshøgda, vi ser Orkdalsfjorden, Skaunakjølen, Gråkallen, Hølonda, Gauldalsfjella... før rundturen stopper ved Grefstadfjellet som virker så nært at en kan ta på det. Mellom Grefstadfjellet og Resfjellet slynger Orkladalen seg mellom dalsidene.

Her er det vakkert! Utsikten er kanskje det viktigste, men også historiens «sus» som ligger over stedet gjør inntrykk. Hvis en leter godt – eller har med seg en kjentmann – kan en også studere putelava fra den gangen Våttån var havbotn.

Men mest av alt er det varde-historien til Våttån og Garsengdalen like nedenfor som gjør inntrykk. Varde, vete eller våttå er et gammelt navn en finner mange steder i landet, og stammer fra tider med andre kommunikasjonsmetoder enn dagens mobil og dataverden.

Ved ufredstider var det viktig å varsle så snart som mulig, og det vart bygget og gjort klar store bål på godt synlige topper. Når disse vart tent gjekk varslet raskt over store avstander.

På internett opplyser Wikipedia at systemet var kjent over hele verden, og i Skandinavia trolig benyttet så tidlig som i eldre jernalder. I Norge er spesielt to perioder kjent. Den første fra Håkon den godes tid fram til begynnelsen av 1300 tallet. Den andre fra Cristian IVs tid og fram til 1814.

Etter krigen ble det på Lossvåttån flyttet opp en høyløe som ble innredet som kvilebu. Det ble satt opp flaggstang og reist en minnestein. Like nedenfor steinen ble hogget noen ord i berget, - som ikke var av det mest bestandige slaget. Vær og vind har visket bort mye av bokstavene, men med litt husk og litt tyding tror jeg det står: "OG GJEV DET ALDRI MÅ VERTA SAGT AT LANDET LIGG UTAN VARDEVAKT".

Den siste vardevakta til Lossvåttån bodde straks nedenfor, - i Garsengdalen. Tuftene etter husa vises fortsatt.

I Garsengdalen, vest for Våttån (Lossvåttån) og rett nord for Slåttjønna, - finner en tuftene etter husa til siste vekteren som skulle tenne våttåelden ved ufred. Han skulle holde øye med de andre vardene og holde bålveden klar til tenning.

Det har trolig bodd folk her fra riktig gammel tid, men de første som er nevnt i folketellinger og kirkebøker er Rasmus Garsengdalen som døde i 1696.

De siste er Sjur, - født i 1703 og døde i 1757, og kona Ragnhild som døde i 1765.

Siden er det ikke nevnt noen fra Garsengdalen, så dette var nok de siste beboerne.

En kan fortsatt se at dette er gammel kulturmark.

Tekst: Ola Løset og Anne Mari Svinsaas

Forslag 3

Gammelgruven 1985

To år før nedleggelsen av gruvedrifta i 1987 ble den eldste delen av driftsområdet omvisningsgruve i 1985 og formidler blant annet gamle driftsmetoder som fyrsetting.

Gammelgruva har også en stor sal hvor det arrangeres konserter.

Informasjonssenteret ble åpnet i 1998. Deler av informasjonssenteret består av den gamle Fraktgodsen fra 1914. Senteret huser utstillinger om hele gruvedriftsperioden fra 1654 til 1987 og blant annet transporthistorie i Orkladalføret med historien om Thamshavnbanen som sentralt element.

Fra Løkkenbusen Foto: John Arnt Holmen © Orkla Industrimuseum 1995

Gammelgruva er blitt kalt "Arbeidets og Slitets Katedral". Et mer ærbødig navn på de gamle bergmenns arbeidsplass fra midten av 1600- tallet og et par hundre år framover er vanskelig å finne. Her hadde bergmannen en daglig kamp mot den harde malmen for å holde liv i seg og familien. Malmen ble tatt ut ved såkalt fyrsetting. Store bål ble fyrte opp mot bergveggen slik at berget sprakk. Da bålet sloknet og røyken var luftet ut, gikk bergmannen løs med hakke og brøt løs steiner der berget hadde sprukket. Deretter ble malmen båret opp og ut, mens ved ble båret inn og ned. Sakte men sikkert ble gruva større. Det største rommet du som turist kommer inn i heter Fagerlisalen. Den har en grunnflate på 1.300 kvadratmeter og en takhøyde på 15 meter. Her får du virkelig følelsen av å være i en katedral. Som konsertsal er Fagerlisalen helt unik, med en sjelden fin akustikk. En rekke kjente artister fra inn- og utland har holdt konsert her. Fagerlisalen har også vært arena for teateroppsetninger.

Lokalsamfunnet Løkken Verk er bygd opp rundt over 300 år med gruvedrift. Malmen i Løkkenfeltet ble funnet i 1652 og gruvene satt i drift i 1654. Senere viste det seg at dette var en av verdens største forekomster av kobberholdig svovelkis. I de første 250 årene var kobberet hovedproduktet, deretter kom en periode hvor man tok ut både kobber og svovel. De siste driftsårene var kobber, sink og sølv salgsproduktene fra gruvene på Løkken. Gruva ble nedlagt 10. juli 1987, etter 333 år med drift.

Det var først på 1900-tallet at gruvedrift i industriell målestokk tok til for fullt. Arkitekten Christian Thams startet Orkla Grube-Aktiebolag, og satte i gang en av de største industriutbyggingene i Norge på den tiden. Produksjonslokaler, kraftverk, kontorer, forretninger og boliger måtte til i et moderne industrisamfunn, ja til og med egen jernbane sørget Thams for å bygge. Etter kort tid ga imidlertid Thams seg og reiste til utlandet, men det han satte i gang vokste til å bli en av landets mest solide bedrifter, og er forløperen til dagens Orkla-konsern. (www.oi.no)

Kilder

Kari Garberg Meldal kommune

Ingrid Vold Orkla industrimuseum

Marit Mjøen Meldal VGs

Anne Mari Svinsaas

John Arnt Holmen Orkla industrimuseum

Erik Steigen Meldal Historielag